

Šiuolaikinės viešojo administravimo mokslinių tyrimų kryptys pasaulyje: IIAS/IASIA tarptautinis kongresas Bahreine

Eglė Vaidelytė, Rasa Šnapštienė

*Kauno technologijos universitetas
K. Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas*

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppaa.12.3.5293>

2013 m. birželio 1–8 d. Socialinių mokslų fakulteto mokslininkų grupė dalyvavo Bahreino karalystėje vykusiame jungtiniame Tarptautinio administracinių mokslų instituto (IIAS) ir Tarptautinės administravimo mokyklų ir institutų asociacijos (IASIA) kongrese „Lyderystė ir iššūkiai viešajam administravimui“, kurį organizavo Bahreino Viešojo administravimo institutas (BIPA). Reikia pažymėti, kad minėtos organizacijos yra plačiai žinomos ir daro didelę įtaką viešojo administravimo tyrimams ir praktikai.

BIPA yra vienas iš aukščiausio lygmens valstybės tarnautojų mokymo lyderių Artimųjų Rytų regione, taip pat glaudžiai bendradarbiauja rengiant jungtines valstybės tarnautojų mokymo programas su Didžiosios Britanijos, JAV vyriausybinėmis institucijomis. BIPA taip pat vykdo tyrimus ir konsultacinius projektus, susijusius su viešojo administravimo socialiniu ir ekonominiu vystymu Artimųjų Rytų, Šiaurės Amerikos ir Europos regionuose. Tarptautinis administracinių mokslų institutas (IIAS) yra 1930 m. Briuselyje įsteigta skėtinė mokslinė organizacija, jungianti įvairias regionines viešojo administravimo tyrimų organizacijas. IIAS pagrindinis tikslas – sujungti viešojo administravimo teorinius tyrimus ir praktines analizes visame pasaulyje, palaikyti nuolatinį dialogą tarp skirtingų geografinių regionų viešojo administravimo specialistų ir užtikrinti, kad viešosios institucijos kuo geriau tenkintų visuomenės poreikius. Tarptautinės administravimo mokyklų ir institutų asociacija (IASIA) – viena iš IIAS skėtinių organizacijų, kurios narys yra ir KTU Viešojo administravimo katedra. Tokios asociacijos idėja pirmą kartą buvo suformuluota 1962 m. Vienoje, o formaliai įkurta ir į IIAS gretas įtraukta 1971 m. Romoje vykusio IIAS kongreso metu. IASIA jungia organizacijas ir individus, domisi viešojo administravimo ir viešosios vadybos problemomis. Kalbant apie IASIA tikslus, ypač akcentuojamas žmogiškųjų išteklių vystymo viešojo valdymo procese aspektas.

Kongrese dalyvavo 469 mokslininkai ir viešojo administravimo praktikai iš 65 pasaulio šalių. KTU mokslininkų pranešimai sulaukė nemažai tarptautinio dėmesio, užmegzti platūs tarptautiniai kontaktai su Europos, Kinijos, Australijos, Bahreino mokslininkais, Lietuvos tyrėjai pakviesti dalyvauti įvairiose tarptautinėse mokslinių tyrimų grupėse (Viešojo valdymo kokybės tyrimų grupėje QuGo ir kt.). Diskusijose

apie šiuolaikines viešojo administravimo praktines tendencijas ir tyrimų kryptis ypač buvo aktualūs Nyderlandų, Australijos, Kinijos, Jungtinės karalystės mokslininkų pirmieji pranešimai. Apibendrinant šių pranešimų akcentus, galima pastebėti, kad šiuolaikinio viešojo administravimo moksliniuose tyrimuose plačiai analizuojamas vertybių vaidmuo viešojo valdymo sistemoje. Šie akcentai yra siejami su viešuoju pasitikėjimu, korupcijos prevencija, viešojo administravimo efektyvumo aspektais.

IASIA prezidentas prof. Michael de Vries (Nijmegeno universitetas, Nyderlandai) savo pranešime „Value and Virtue in Public Administration“ aptarė šiuolaikinei efektyviai viešojo administravimo organizacijai būtinus bruožus: iniciatyvumą, praktinės veiklos plataus spektro plėtrą, institucinę moralę, universaliųjų vertybių taikymą, dėmesį individui, o ne sistemai. Michael de Vries iškėlė diskusinį klausimą teigdamas, kad naujoji viešoji vadyba iš esmės neleido egzistuoti universaliosioms vertybėms viešojo valdymo procese. Profesorius taip pat akcentavo nuolat vykdomų reformų žalą viešojo valdymo sistemos efektyvumui ir viešajam pasitikėjimui. Pastebėta, kad, vykstant nuolatinėms viešojo administravimo sistemos reformoms, valstybės tarnautojai jaučiasi nesaugūs dėl savo ateities, todėl dominuoja egocentrinės dimensijos vertybės, o tai trukdo efektyviai dirbti, stabdo atvirumą pokyčiams ir pan.

Diskusiją šia tema tęsė prof. Leo Hubert (Amsterdamo VU universitetas, Nyderlandai). Jis savo pranešime teigė, kad geras viešasis valdymas yra grindžiamas universaliųjų vertybių konflikto valdymu, o demokratijos ir viešojo valdymo kokybė yra plačiai siejama su viešuoju pasitikėjimu. Skaitant pranešimą teigta, kad universaliomis vertybėmis pagrįstas viešasis valdymas taiko vienodus profesinius principus visoms be išimties socialinėms paslaugų gavėjų ar teikėjų grupėms, nepaisant jų rasės, lyties, kultūrinės aplinkos. Universalios vertybės ir jomis grindžiama etika viešajame administravime akcentuoja visos žmonijos lygybę ir moralinę vertę (Hugman, 2013). Toks požiūris yra grindžiamas mintimi, jog visi individai turi vieną bendrą bruožą – jie yra žmonės ir tai galioja visiems viešojo valdymo sistemos dalyviams. Dauguma mokslininkų į vertybes žvelgia kaip į abstrakčius, bet gilius akstinus, kurie lemia, patvirtina ar paaiškina visuomenėje susiformavusius požiūrius, normas, nuomones ir veiksmus, ir tai neišvengiamai daro įtaką viešajam pasitikėjimui ir korupcijos prevencijai.

Diskusijoje buvo minima Schwartz (1992, 1994) sukurta universaliųjų vertybių tyrimo metodologija, kuri socialiniuose tyrimuose yra viena iš plačiausiai taikomų vertybių analizės metodų, siekiant išsiaiškinti individų vertybių skirtumus. Schwartz požiūris yra grindžiamas vertybinių orientacijų, kurios yra gerai žinomos įvairiose kultūrose. Vertinant kiekvieną iš šių vertybinių orientacijų, galima nustatyti pagrindines vertybes, būdingas tyrimo objektui. Tyrėjus ypač domina vertybių įtaka išankstinėms nuostatoms arba atvirkščiai, kaip vertybinių orientacijų sukeltos pasekmės daro įtaką formuojant konkrečias nuomones, požiūrius ar elgseną. Diskutuojant buvo aptarta Schwartz universaliųjų vertybių sistema (1992, 1994), kuriai priskiriamos tokios vertybės: galia (socialinis statusas ir prestižas, žmonių ir išteklių kontrolė bei dominavimas, viešojo įvaizdžio saugojimas); pasiekimai (asmeninė sėkmė rodant socialiniais standartais pripažintą kompetenciją); hedonizmas

(malonumai ir dvasinis savęs lepinimas, mėgavimasis gyvenimu); stimuliacija (adrenalinas, naujovės ir gyvenimo iššūkiai, įvairove pagrįstas gyvenimas); saviklioia (nepriklausomas mąstymas ir veiksmų parinkimas, kūryba, tyrinėjimas, smalsumas, nepriklausomybė, asmeninių tikslų parinkimas); universalizmas (supratingumas, tolerancija, rūpinimasis visų žmonių gerove, gamtos saugojimas bei vertinimas, socialinis teisingumas, lygybė, taika pasaulyje, pasaulio grožis, rūpinimasis gamta); geranoriškumas (rūpinimasis pažįstamų žmonių gerove, parama jų labui, lojalumas, atsakingumas). Schwartz savo teorijoje minėtus vertybių tipus išdėstė dviem ortogonaliomis dimensijomis: investavimu į save (egocentrizmas) vs. atsidavimu kitiems (pasiaukojimas) ir atvirumu pokyčiams vs. konservatyvumu (plačiau žr. Schwartz, 1992, 1994).

Diskusija apie vertybių svarbą viešajame administravime taip pat buvo plėtojama darbo sekcijoje „Accountability, Culture & Trust“, kurioje pranešimą „Defining Civil Service in Lithuania: between Public Trust and Distrust“ skaitė Eglė Vaidelytė ir Rasa Šnapštienė. Pranešime, remiantis Eurobarometro statistiniais duomenimis bei teorinėmis įžvalgomis, buvo aptariama viešojo pasitikėjimo valstybės tarnyba kaip institucija aspektai, diskutuojama, kiek viešasis pasitikėjimas yra susijęs su asmeninėmis individo vertybinėmis orientacijomis ir kiek jam daro įtaką pati viešojo valdymo sistema. Pranešimo teorinis modelis buvo grindžiamas Newton ir Norris (2000) viešojo pasitikėjimo aiškinimu, apimančiu tris pagrindinius aspektus: 1) akcentuojantis socialinius ir psichologinius individo bruožus, asmenines vertybes; dėl psichologinės ir istorinės gyvenimo raidos vienu individų požiūris į gyvenimą ir juos supančią aplinką optimistinis, jie linkę bendrauti ir bendradarbiauti, pasitikėti, kiti individai dėl tam tikrų ankstyvų psichologinių traumų ar neigiamų gyvenimo patirčių yra pesimistai ir mizantropai; 2) akcentuojantis socialinę ir kultūrinę individo aplinką; pasitikėjimą kitais ir bendradarbiavimą lemia socialinė patirtis ir socializacija, ypač moderniojoje visuomenėje, kur daug savanoriškos kooperacijos pavyzdžių, kurių tikslas yra sujungti skirtingus socialinius tipus bendram tikslui pasiekti (Newton, Norris 2000, p. 60); 3) akcentuojantis institucinę elgseną. Šiuo požiūriu pasitikėjimas valstybės tarnyba priklauso nuo valstybės tarnybos veiksmų – tos organizacijos, kurios veikia neefektyviai ar korumpuotai, visuomenei kelia nepasitikėjimą. Diskusijoje iškeltas klausimas, kad viena iš visuomenės pasitikėjimo valstybės tarnyba prielaidų yra realūs valstybės institucijos veiksmai, jos elgsena. Remiantis Eurobarometro (2010) duomenimis, Lietuvoje yra vienas žemiausių viešojo pasitikėjimo rodiklių Europoje – tik 13 proc. Lietuvos piliečių yra linkę pasitikėti valdžios institucijomis. Apžvelgiant į „Transparency International“ pateikiamą korupcijos suvokimo indeksą, Lietuva 2012 m. užima 48 vietą iš 176 šalių, o Lietuvos vertinimo balas korupcijos suvokimo indekse yra 54 iš 100 balų (0 – suvokiama kaip labai korumpuota valstybė, 100 – kaip labai skaidri valstybė).

Vertybių įtaką viešajam pasitikėjimui ir korupcijos prevencijai savo pranešime analizavo ir Tarptautinių korupcijos tyrimų instituto direktorius prof. Adam Graycar (Australijos nacionalinis universitetas). Remiantis korupcijos suvokimo indeksu, Australija užima 7 vietą pasaulyje, jos vertinimo balas siekia 85 iš 100 balų. Profesorius savo pranešime „Corrupting public policy“ teigė, kad, Pasaulio

ekonomikos forumo skaičiavimais, šiuolaikinis korupcijos mastas apima 5 proc. pasaulio vidaus produkto. Kaip korupcijos prevencijos galimybes autorius nurodo etikos mokymus, gerąją viešojo valdymo praktiką, universaliųjų vertybių puoselėjimą. Pristatydamas korupcijos suvokimo Australijoje tyrimo (2012) rezultatus, Adam Graycar pastebėjo, kad Australijos visuomenė labai pasitiki demokratija ir viešojo valdymo sistema, palyginti su bendrais pasauliniais standartais. Pažymėta, kad labiausiai pasitikima kariuomene ir policija, o mažiausiai – žiniasklaida. Apžvelgiant pastaruosius dešimt metų, labiausiai pasitikima valstybės tarnyba. Pranešime taip pat pažymėta, kad tiesiogiai su korupcija per pastaruosius 5 metus yra susidūrę mažiau nei 1 proc. australų. Australijos visuomenė kaip labiausiai korumpuotą instituciją vertina žiniasklaidą, o valstybės tarnyba ir policija vertinamos kaip mažiausiai korumpuotos.

Kaip minėta, šiame pranešime pateikti Lietuvos viešojo pasitikėjimo ir korupcijos suvokimo empirinių tyrimų rezultatai atspindėjo visiškai priešingas tendencijas nei Australijos visuomenėje. Dėl to kilo įdomi diskusija apie viešojo pasitikėjimo prielaidas ir aplinkybes. Apibendrinant galima teigti, kad kongreso metu skaitytų pranešimų pagrindinis akcentas ir pristatytų tyrimo rezultatų viena populiariausių kryptų šiuolaikiniuose viešojo administravimo ir viešosios politikos moksliniuose tyrimuose yra universaliųjų vertybių puoselėjimas tiek pačioje viešojo valdymo sistemoje, tiek jos išorėje.

Eglė Vaidelytė – Kauno technologijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo katedros docentė, socialinių mokslų daktarė.

E.paštas: egle.vaidelyte@ktu.lt

Rasa Šnapštienė – Kauno technologijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo katedros docentė, socialinių mokslų daktarė.

E. paštas: rasa.snapstiene@ktu.lt

Eglė Vaidelytė, Doctor of Social Sciences, is a Associate Professor at the Department of Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kaunas University of Technology.

E- mail: egle.vaidelyte@ktu.lt

Rasa Šnapštienė, Doctor of Social Sciences, is a Associate Professor at the Department of Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kaunas University of Technology.

E- mail: rasa.snapstiene@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2013 m. liepos mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2013 m. rugpjūčio mėn.